

Samfundet S:t Erik
Stockholm

Mark- och miljööverdomstolen
svea.hovratt@dom.se

YTTRANDE
2021-06-17

Mål nr
P 13581-20

Yttrande över riksantikvarieämbetets yttrande över överklagat bygglov gällande fastigheten Mars och Vulcanus 1, Stockholms kommun, mål nr P 13581-20

Samfundet S:t Erik har beretts tillfälle att yttra sig över riksantikvarieämbetets (Raä) remissyttrande över överklagat bygglov gällande fastigheten Mars och Vulcanus 1 i Gamla stan.

RAÄ skriver i sammanfattningen att ett förverkligat bygglov bedöms innebära en förvanskning av byggnaden och strida mot 8 kap. 13 § PBL, samt i det avslutande stycket att åtgärderna minskar de kulturhistoriska värdena och därmed inte är i enlighet med den gällande detaljplanen.

Samfundet instämmer naturligtvis i detta. Samtidigt förvånas vi emellertid över att RAÄ inte understryker att bygglovet är totalt i strid med skyddsföreskrifterna i gällande detaljplan från 2006, där det betonas att byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som motsvarar fordringarna för byggnadsminne. Man nämner inte heller att RAÄ redan 1980, i samband med ombyggnaden till ledamotshus, önskade att kanslihuset skulle bli statligt byggnadsminne.

Samfundet finner det häpnadsväckande att RAÄ vid besök på platsen 2020-04-30 inte ansträngde sig att få se den aktuella huvudentrén och portiken, vilket rimligen bör ha varit fullt möjligt, trots de pågående byggnadsarbetena.

RAÄ anger att riksintresseuttrycket och funktionen som landets politiska och administrativa centrum bärs upp av flera byggnader och att kanslihuset endast utgör en del av detta uttryck och kan ses som en årsring bland dessa byggnader.

I själva verket är f.d. kanslihuset helt enastående bland dessa byggnader, genom sin historiska placering, sin genomtänkta tillkomst, sin påkostade utformning och framförallt som säte för Sveriges regering under 45 för landet mycket viktiga år. Samfundet finner detta förringande av byggnadens riksintressanta betydelse svårbegriplig.

RAÄ förbigår Stora gårdens betydelse som entréplats, med dess utformning som ett romerskt torg, och entréfasadens utstuderade utformning. Man omnämner endast ytligt kolonnportiken och departementsfrisen och nämner inte alls statsrådsberedningens våningsplan med dess särpräglade fasaduttryck och den symboliskt utformade ”statsministerns balkong”.

RAÄ:s yttrande verifierar att bygglovet getts i strid med gällande detaljplan. Samfundet finner dock att RAÄ:s handläggning och formuleringar i viktiga avseenden andas undfallenhet mot riksdagen och riksdagsförvaltningen. Samfundet finner detta beklagligt och svårförståeligt. Riksdagsförvaltningen bör behandlas på samma sätt som andra privata och offentliga byggherrar.

Samfundet tillställde RAÄ, innan ämbetet avgav sitt yttrande, de bilder som vi visade vid Mark- och miljödomstolens syn av Ledamotshuset 2020-08-27. Till dessa bifogades bildkommentarer, vilka kompletterats efter synen. Bilderna och kommentarerna bifogas.

Samfundet vidhåller att bygglovet strider mot de bestämmelser i PBL som vi åberopat i överklagandet, liksom mot MB 3 kap. 6 §, och därför måste upphävas.

Stockholm den 17 juni 2021

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Susanne Ingo
Vice ordförande

Fredrik von Feilitzen
Hedersledamot

Bilagor:

1. Bilder presenterade vid Mark- och miljödomstolens syn 2020-08-27 (pdf).
2. Kompletterande bildkommentarer (följer även som bilaga).

Bilder presenterade vid Mark- och miljödomstolens syn av Ledamotshuset (Gamla kanslihuset) 2020-08-27 och inskickade till Riksantikvarieämbetet i maj 2021:

1. Planritning av Kungl Maj:ts Kansli, av Gustaf Clason och Wolter Gahn 1929. Observera att Stora gården (arkitekternas egen benämning) har sneda vinklar p.g.a. orienteringen mot Bondeska palatsets sidofasads mittparti.
2. Perspektiv av Stora gården mot Bondeska palatset, av Gustaf Clason (odaterad, ArkDes arkiv). Bilden illustrerar att arkitekternas vision var ett romerskt torg, där Bondeska palatsets fasads mittparti bildade den viktiga fjärde väggen.
3. Gällande plankarta (laga kraft 2006-06-12) med skyddsbestämmelser och citat ur planbeskrivningen: ”Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen”. Plankartan: ”Åtgärder får inte vidtas som minskar de kulturhistoriska värdena”. I samband med kanslihusets ombyggnad till ledamotshus 1980 önskade RAÄ att huset skulle bli statligt byggnadsminne. (Antikvarisk förundersökning, se punkt 4, sid. 144)
4. Kulturhistorisk skyddsritning (Antikvarisk förundersökning, beställd av Riksdagsförvaltningen, 253-358-2011-12, 2013-12-29, Bilagor, Del 3, Ritningar: 5). ”Blå markering ... motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturmiljölagen”.
Sammanfattningsvis: Närmare en reell byggnadsminnesförklaring, med skyddsföreskrifter för Stora gården, kan man inte komma.
5. Stora gården med entréportiken (Foto F. v. Feilitzen, juni 2019, liksom de tre följande). Portiken ägnades mer intresse av arkitekterna än någon annan del av huset, vilket de många ritningsvarianterna vittnar om. ”Departementsfrisen” av Erik Blomberg tillkom efter en separat tävling och symboliserar de olika departementen i kanslihuset. De tre höga fönstren med sin särpräglade utformning markerade statsrådsberedningens våning och mellan dem stod Eric Grates statyer, som nu kan beskådas i Rosenbads entréhall.

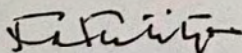
6. Detalj av portiken med ”statsministerns balkong”, där han skulle tala till folket. Portiken åskådliggör att Sverige styrdes härifrån under 45 för landet avgörande år. Den måste få förbli synlig för framtiden.
7. Mittpartiet av den sevärda, humoristiska departementsfrisen, med rikets styrelse i form av Axel Oxenstierna och riksrådet samt riksvapnet.
8. Departementsfrisen, längst till vänster. Magnus Ladulås med nyckeln symboliserar justitiedepartementet: LAND SKALL MED LAG BYGGAS. Sens moralen i dag är att riksdagen måste följa de lagar den själv stiftar.
9. Statsminister Tage Erlander på väg in i Kanslihuset genom huvudingången, som utformades som en pendang till Gustaf III:s portal mot Mynttorget. I bakgrunden skymtar Rådhusgränd och Bondeska palatset. (KW Gullers och Stieg Trenter: Gamla stan, 1953, sid 18.) I direkt anslutning till huvudingången låg huvudtrapphuset till det stora byggnadskomplexet, som uppges ha varit dåtidens största kontorshus i Sverige.

Slutkommentar i form av en inte alltför långsökt jämförelse:

Skulle en hopbyggnad av Bondeska palatsets flyglar (med förbyggnad av huvudentrén mot Riddarhustorget) vara möjlig att genomföra för att ge Högsta domstolen nya kontor och en ny förhandlingssal? Den officiella motiveringen skulle vara ”säkerhetsskäl”, trots att gården avgränsas med höga grindar och att övriga fasader är lätt tillgängliga.

**Bilder presenterade vid Mark- och miljödomstolens syn av Ledamotshuset
(Gamla kanslihuset) 2020-08-27.**

1. Planritning av Kungl Maj:ts Kansli, av Gustaf Clason och Wolter Gahn 1929.
2. Perspektiv av Stora gården mot Bondeska palatset, av Gustaf Clason (ArkDes arkiv).
3. Gällande plankarta (laga kraft 2006) med skyddsbestämmelser och citat ur planbeskrivningen ("motsvarar fordringarna för byggnadsminnen").
4. Kulturhistorisk skyddsritning. Ledamotshuset, Antikvarisk förundersökning beställd av Riksdagsförvaltningen, 253-358-2011-12 (2013-12-29), Bilagor, Del 3, Ritningar: 5
5. Stora gården med entréportiken (Foto F. v. Feilitzen, juni 2019, liksom de tre följande)
6. Detalj av portiken med "statsministerns balkong", statsrådsberedningens monumentalfönster och Stig Blombergs departementsfris.
7. Mittpartiet av departementsfrisen, med Axel Oxenstierna, riksrådet och riksvapnet.
8. Departementsfrisen, längst till vänster. Magnus Ladulås med stor nyckel symboliserar justitiedepartementet: **LAND SKALL MED LAG BYGGAS.**
9. Statsminister Tage Erlander på väg in i Kanslihuset genom Stora gårdens huvudingång. I bakgrunden skymtar Rådhusgränd och Bondeska palatset. (KW Gullers och Stieg Trenter: Gamla stan, 1953, sid 18.)

Fredrik von Feilitzen

Hedersledamot av Samfundet S:t Erik

Gustaf Clason
Stora gården
mot Bondeska
palatset

GRUNDKARTA

- Kvarter-/områdesgräns
- Fastighetsgräns
- 2.1:2 Registernummer
- Byggnad
- Väg / gångbanekant
- Träd
- Staket
- ~ Nivåkurvor
- Markhöjd
- Mur
- Stödmur

Koordinatsystem: ST 74 i plan och stadens (RH 00) i höjd
 Måtklass II
 Upprättad av Stadsmättningsavdelningen
 2006-02-13

Ku Pro

10 0 50m
 Skala 1:500

Planbeskrivning 2006-02-20
 Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen

PLANBESTÄMMELSER

Följande gäller inom områden med nedanstående beteckningar. Bestämmelse utan beteckning gäller inom hela planområdet. Endast angiven användning och utformning är tillåten.

Gränsbeteckningar

- Gräns för planområdet
- Användningsgräns
- Egenskapsgräns
- x-x- Utgående gräns

Användning av mark

- Allmänna platser
- GATA Fordons-, gång- och cykeltrafik

Kvarteretsmark

- Användning anpassad till byggnadens kulturvärden

Utformning av allmänna platser

- Marken får byggas under med gångpassage
- u Marken ska vara tillgänglig för underjordiska ledningar

Värdefull bebyggelse

Skyddsbestämmelser

Byggnaden får inte rivras.
 Byggnaden ska bevaras och åtgärder får inte vidtas som minskar de kulturhistoriska värdena.

Ny byggnad får uppföras med i huvudsak samma omfattning som ansluter till den kulturhistoriska miljön endast då befintlig byggnad till väsentlig del skadats av våda.

Administrativa bestämmelser

Fastighetsplanen (tomindelningen) UTL 207P87, fastställd 1930-04-08 upphör att gälla för fastigheten Mars och Vulcanus 1.

Genomförandeliden slutar 10 år efter det att planen vunnit laga kraft.

ILLUSTRATIONER

Illustrationslinje

UPPLYSNINGAR

Planen består av:

- plankarta med bestämmelser
- Till planen hör:
- planbeskrivning med genomförandebeskrivning och miljökonsekvensbeskrivning

Planområdet ligger inom fornlämning 103 där lämningar från medeltid och 1600-tal kan förväntas. Omfattar arbetsföretaget ingrepp i mark eller vatten ska särskilt tillstånd sökas hos länsstyrelsen enligt 2 kap. 12 § kulturminneslagen.

Planen är upprättad enligt plan- och bygglagen (PBL)

Detaljplan för fastigheten

Mars och Vulcanus 1 m.m.

i stadsdelen Gamla Stan i Stockholm

Stockholms stadsbyggnadskontor
 Innerstadsavdelningen
 2006-02-20

Rev. 2006-04-25

Arne Fredlund
 Arne Fredlund
 planchef

Kristina Littke
 Kristina Littke
 handläggare

godkänd av SBN
 antagen av SBN 2006-05-18
 laga kraft 2006-06-12

ORIGINAL

Dp 2005-01646-54

ANTIKVARISK FÖRUNDERSÖKNING 2013-12-29

Beställd av Riksdagsförvaltningen

Kulturhistorisk skyddsritning, Plan 2

KULTURHISTORISK SKYDDSRITNING

Ledningsplan
 1:500
 2013-12-29
 Antikvarisk förundersökning
 Riksdagsförvaltningen
 Tjänst 43
 Detta dokument är en del av en större undersökning som omfattar även andra byggnader i området. För mer information se rapporten "Antikvarisk förundersökning av Riksdagsbyggnaden i Stockholm 2013-12-29".
 Detta dokument är en del av en större undersökning som omfattar även andra byggnader i området. För mer information se rapporten "Antikvarisk förundersökning av Riksdagsbyggnaden i Stockholm 2013-12-29".
 Detta dokument är en del av en större undersökning som omfattar även andra byggnader i området. För mer information se rapporten "Antikvarisk förundersökning av Riksdagsbyggnaden i Stockholm 2013-12-29".

"Blå markering
 ... motsvarar fordringarna
 för byggnadsminnen i
 kulturmiljölagen (KML)"

Ord, bara ord:
riksdagen.se
Ledamotshuset renoveras 2019-2022

"Båda gårdarna har ett mycket
 högt arkitektoniskt och
 kulturhistoriskt värde"

(20 mars 2020)

DIKU 217104 7
2261

MAX. CR.	24.500	KG
TARE	2.100	KG
NET	22.400	KG
CU. CAP.	137.1	M ³

Landbecker

Landbecker

Landbecker

Landbecker

Landbecker

LAND SKALL MED LACRYGGAS

SOCIAL

VITILEY
PLAVA

VIL MOITE BEKOMBRA OSS OM FADERVANDZENS HELFARDE

VI MÖSTE BEKYMBA OSS OM

FÄDERNESLANDZENS VELLFÄRDH

LAND SKALL MED LAG BYGGAS

Kompletterande bildkommentarer

Bilder presenterade vid Mark- och miljödomstolens syn av Ledamotshuset (Gamla kanslihuset) 2020-08-27 och inskickade till Riksantikvarieämbetet i maj 2021:

1. Planritning av Kungl Maj:ts Kansli, av Gustaf Clason och Wolter Gahn 1929. Observera att Stora gården (arkitekternas egen benämning) har sneda vinklar p.g.a. orienteringen mot Bondeska palatsets sidofasads mittparti.
2. Perspektiv av Stora gården mot Bondeska palatset, av Gustaf Clason (odaterad, ArkDes arkiv). Bilden illustrerar att arkitekternas vision var ett romerskt torg, där Bondeska palatsets fasads mittparti bildade den viktiga fjärde väggen.
3. Gällande plankarta (laga kraft 2006-06-12) med skyddsbestämmelser och citat ur planbeskrivningen: "Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen". Plankartan: "Åtgärder får inte vidtas som minskar de kulturhistoriska värdena". I samband med kanslihusets ombyggnad till ledamotshus 1980 önskade RAÄ att huset skulle bli statligt byggnadsminne. (Antikvarisk förundersökning, se punkt 4, sid. 144)
4. Kulturhistorisk skyddsritning (Antikvarisk förundersökning, beställd av Riksdagsförvaltningen, 253-358-2011-12, 2013-12-29, Bilagor, Del 3, Ritningar: 5). "Blå markering ... motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturmiljölagen."
Sammanfattningsvis: Närmare en reell byggnadsminnesförklaring, med skyddsföreskrifter för Stora gården, kan man inte komma.
5. Stora gården med entréportiken (Foto F. v. Feilitzen, juni 2019, liksom de tre följande). Portiken ägnades mer intresse av arkitekterna än någon annan del av huset, vilket de många ritningsvarianterna vittnar om. "Departementsfrisen" av Erik Blomberg tillkom efter en separat tävling och symboliserar de olika departementen i kanslihuset. De tre höga fönstren med sin särpräglade utformning markerade statsrådsberedningens våning och mellan dem stod Eric Grates statyer, som nu kan beskådas i Rosenbads entréhall.
6. Detalj av portiken med "statsministerns balkong", där han skulle tala till folket. Portiken åskådliggör att Sverige styrdes härifrån under 45 för landet avgörande år. Den måste få förbli synlig för framtiden.
7. Mittpartiet av den sevärd, humoristiska departementsfrisen, med rikets styrelse i form av Axel Oxenstierna och riksrådet samt riksvapnet.
8. Departementsfrisen, längst till vänster. Magnus Ladulås med nyckeln symboliserar justitiedepartementet: LAND SKALL MED LAG BYGGAS.
Sens moralen i dag är att riksdagen måste följa de lagar den själv stiftar.
9. Statsminister Tage Erlander på väg in i Kanslihuset genom huvudingången, som utformades som en pendang till Gustaf III:s portal mot Mynttorget. I bakgrunden skymtar Rådhusgränd och Bondeska palatset. (KW Gullers och Stieg Trenter: Gamla stan, 1953, sid 18.) I direkt anslutning till huvudingången låg huvudtrapphuset till det stora byggnadskomplexet, som uppges ha varit dåtidens största kontorshus i Sverige.

Fredrik von Feilitzen

Hedersledamot, Samfundet S:t Erik